

Підходи до реалізації етнокультурної компетентності учнів на уроках історії України 7-8 кл.

Статтю присвячено проблемі реалізації етнокультурного змісту та методичного забезпечення вивчення тем етнокультури на уроках історії України у 7-8кл.; визначено теоретико- методичні засади реалізації етнокультурологічної складової у процесі навчання історії у контексті особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів до навчання;

Ключові слова: історія України, етнокультурологічний зміст, етнокультурна компетентність.

Мацейків Т.И. Подходы к реализации этнокультурной компетентности учащихся на уроках истории Украины в 7-8 кл.

Статья посвящена проблеме реализации этнокультурного содержания и методического обеспечения изучения тем этнокультуры на уроках истории Украины; раскрываются теоретико-методические основы реализации этнокультурологической составляющей в процессе обучения истории в контексте личноно ориентированого и компетентностного подходов к обучению.

Ключевые слова: этнокультурная компетентность, история Украины, этнокультурологическое содержание.

Matseykiv Tatyana. Approaches to implementation of ethno-cultural component in process of teaching History of Ukraine (7-8grades).

The article deals with the problem of cultural content and methods of ethno-cultural topics at History of Ukraine lessons. The study identified the theoretical and methodological foundations of ethno-cultural component in process of teaching practice in the context of individual-oriented and competent approach to leaning.

Key words: ethno-cultural competence, ethno-tolerance, History of Ukraine, methodological conditions

Одним з можливих шляхів поліпшення якості освіти, основним показником якої є високий рівень компетентності учнів як у різних аспектах їх життєдіяльності, так і оволодіння ними окремими предметними компетентностями, є ефективне запровадження компетентнісного підходу до навчання історії. Практичний досвід показує, що зорієнтуватися у нових реаліях життя, виявити готовність змінюватися і пристосовуватися до вимог і потреб ринку, швидко приймати рішення і активно діяти не завжди вдається тим учням, які винесли зі школи більший запас знань, не навчившись достатньо швидко оперувати ними, відчувати себе компетентним у різних життєвих ситуаціях

За таких умов, що значною мірою визначені зміною світових освітніх орієнтирів, головні акценти в українській філософії освіти переносяться зі знаннєвої складової її змісту на поглиблене засвоєння базових знань і формування ключових і предметних компетентностей.

Вивченню і впровадженню компетентнісного підходу в освіті присвятили свої дослідження відомі вітчизняні і зарубіжні вчені Н.Бібік, Л.Боголюбов, В.Болотов, О.Бондаревська, Б.Ельконін, І.Єрмаков, І.Зимня, В.Краєвський, О.Локшина, О.Пометун, Б.Рей, Л.Сохань, А.Хуторський та ін.

Проблемі формування та розвитку ключових та предметних компетентностей учнів загальноосвітньої школи знаходиться в колі наукових інтересів українських методистів: К. Баханова, В. Власова, Т. Ладиченко, І. Смагіна та ін.

Автор цієї статті має на меті показати своє бачення щодо можливих шляхів реалізації етнокультурної компетентності учнів на уроках історії України 7-8 кл.

Компетентнісний підхід передбачає спрямування навчального процесу на набуття учнями важливих компетентностей, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності. Компетентність базується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих учнем завдяки навчанню. Вона є показником успішності останнього [1].

Завдання компетентнісного підходу полягає в окресленні чіткого кола компетенцій, тобто необхідного комплексу знань, навичок, відношень та досвіду, що дозволяє ефективно здійснювати діяльність або певну функцію. Підхід визначається державою, установами або окремими особами, які організують той чи інший вид діяльності. Таким чином, відповідність загальної здатності учнів виконувати певну діяльність тим вимогам, які висуваються до її виконання, є ступенем компетентності учня [1].

Під етнокультурно компетентністю ми розуміємо осмисленість етнокультурологічних знань, яка забезпечує можливість прийняття ефективних рішень у екстремальних ситуаціях з'ясування культурологічних проблем.

Етнокультурна компетентність передбачає наявність енциклопедичних знань про етнічну культуру, їх чітку структурованість (взаємопов'язаність ключових елементів, категоризація) і базування на принципі системного (когнітивного) плюралізму.

Етнокультурна компетентність –це здатність учня вільно орієнтуватися у світі значень певної етнічної культури, розуміти мову, ”коди”, “ шифри” цієї культури і вільно творити рідною мовою. Здатність “читати” мову певної культури проявляється всередину і назовні цієї культури. Вільно пізнаючи і розуміючи окремі знаки культури, особа при цьому уявляє (свідомо, або частіше підсвідомо) всю їх систему та загальні принципи, побудови, організації. Завдяки цьому вона відрізняє “своє” від “чужого”, вільно будує поведінку всередині відповідної культури, відчуваючи її межі, тобто край і початок іншої культури[5,с.162]

Етнокультурна компетентність реалізується у знаннях матеріальної і духовної культури, історичного розвитку української нації, фольклору, традицій, звичаїв і обрядів рідного народу, а також в уміннях використовувати культурознавчі знання педагогом. Під час навчання культурологічних тем на уроках історії України важливо характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, місце в системі світової культури, оцінювати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути здатним до діалогу культур, вміти висловлювати і обґрунтовувати власну позицію до питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичного минулого[2,с.503].

Слід сказати що компетентнісний підхід до навчання історії передбачає оволодіння також соціокультурною компетентністю, яка сприяє розвитку комунікативних здібностей учнів, набуття ними ряду ключових компетентностей, які на універсальному рівні визначають освітні результати, досягнуті «не лише засобами змісту освіти, але й соціальної взаємодії; як у міжособистісному, так і в офіційному культурному контексті»[2,503] і саме це дає можливість переосмислити особливості викладання історії, визначення цілей та змісту навчання.

Гармонійне поєднання умінь, навичок сприяє формуванню етнокультурної компетентності. Спираючись на компетентнісний підхід до історичної освіти. Державний стандарт базової та повної середньої освіти(2013р.) наголосив на таких складових інформаційно-пізнавальної культури семи -восьмикласників, як уміння порівнювати діяльність постатей культури, використовувати адаптовані історичні джерела для самостійного пошуку відповідної культурологічної інформації і представлення її у вигляді тексту, таблиці, схеми, виявляти ставлення до історичних постатей певної культурної доби, знати і розуміти характерні риси, причини, передумови та наслідки соціально-економічних, політичних, культурно-духовних явищ і процесів, нові ідеї та якісні зміни у духовно-культурному, соціально-політичному та повсякденному житті суспільства.

Специфіка етнокультурної компетентності полягає в тому, що об'єктом дослідження учнів 7 - 8 класів стають твори мистецтва, історико-культурологічні цінності, які в свою чергу виступають втіленням та узагальненням художньої свідомості певної історичної епохи. Таким чином інформаційно-пізнавальна культура школярів формується на основі духовної культури України X – XVIII ст.

Реалізація культурологічних і естетичних підходів у вивченні української етнокультури передбачає розвиток уміння аналізувати, синтезувати і критично осмислювати матеріал. Володіння хоч би мінімальною навичкою аналізу звільняє підлітка від нав'язаних оцінних стереотипів, чужих точок зору, надаючи йому тим самим свободу особистого вибору в галузі культури і художньої творчості.

Етнокультурна компетентність характеризується рівнем засвоєння учнем знань про культуру етносу, інтеріоризації його цінностей, засад, сенсу існування, готовності розвивати, транслювати цінності, що мають яскраво виражену гуманістичну спрямованість.

Пропонована методика реалізації етнокультурної складової змісту історії України в 7-8 класах характеризується єдністю умов, мети, змісту, форм,

методів, прийомів, технологій і засобів, орієнтованих на залучення учнів під час вивчення історії України до цілеспрямованого опрацювання етнокультурного матеріалу, на розвиток здатності учня розуміти його зміст, визначати особистісний смисл, вироблення світоглядного плюралізму й толерантності. Результати формувального етапу експерименту виявили значні зрушення у формуванні компонентів предметної історичної компетентності учнів як результату навчальної діяльності. Аналіз рівнів сформованості історичних компетенцій на предмет виявлення в них етнокультурних знань, умінь, навичок і ставлень підтвердив ефективність обраних методичних засад навчання, у ході якого реалізовувався етнокультурний зміст. Статистична перевірка результатів експериментального навчання підтвердила коректність припущення та ефективність методичних засад реалізації етнокультурної складової змісту історії України в 7-8 класах загальноосвітнього навчального закладу, що свідчить про досягнення мети і завдань дослідження.

В результаті проведеного нами дослідження доведено, що проблема формування компетентності учнів в етнічній сфері є однією з актуальних у педагогічній теорії та практиці. Об'єктивна важливість досліджуваної проблеми зумовлена реальністю сучасного українського соціуму. Як важливий фактор навчальної діяльності учнів етнокультурна історія України характеризується динамічним взаємозв'язком методологічного, мотиваційного та науково-методичного аспектів.

Практичне розв'язання поставленої наукової проблеми, яке пов'язане з реалізацією основних концептуальних положень дослідження, сприяло розкриттю напрямків поліетнізації навчально-виховного процесу з історії. Визначені параметри вивчення етнокультурної історії України у шкільному курсі історії забезпечують їх науковість, повноту, доступність, варіативність, широту, природність і цілісний підхід до розв'язання досліджуваної проблеми.

За концептуальними положеннями нашого дослідження етнокультурна складова змісту історії України (7-8 клас) розглядається на трьох наукових рівнях: глобальному, регіональному та локальному. Це дає можливість

формувати особистість школяра, його компетентність в етнічній сфері шляхом пізнання дійсності від рідного до чужого, від близького до далекого, від національного до планетарного, світового. Такий підхід забезпечує засвоєння учнем соціально-історичного досвіду у вигляді знань, узагальнених способів дій, без чого неможливе ні відтворення, ні примноження загальнолюдських цінностей.

На нашу думку методика реалізації етнокультурної складової історії України як засобу формування компетенцій учнів в етнічній сфері має ряд етапів:

- а) підготовка учнів, яка забезпечує певний запас знань та умінь, мовних пізнавальних засобів, необхідних для вивчення етнокультурної історії України;
- б) створення позитивного ставлення до навчальної діяльності у зазначеному напрямі;
- в) організація творчої навчальної діяльності учнів у процесі набуття етнокультурних знань.

Визначені нами критерії сформованості етнокультурних знань учнів 7-8 класів загальноосвітніх навчальних закладів та їх показники розкривають комплексні досягнення в навчанні історії: позитивний розвиток потреб і мотивів у діяльності учня; розвиток інтелекту; цілісне і світоглядне сприйняття навколишнього етнокультурного середовища.

В результаті нашого дослідження ми дійшли висновку про необхідність і можливість удосконалення методів, форм та засобів вивчення етнокультурної складової змісту історії України. в становленні цієї проблеми важливе значення має ознайомлення учнів з методологією історичної науки, формування правильних підходів до класифікації суспільних стосунків, що є основою вивчення історії населення, його діяльності, культури, побуту тощо.

Формування етнокультурних знань учнів поліпшується, також якщо:

- а) вони виробляються на індуктивно-практичній основі з поступовим залученням елементів дедуктивних міркувань;
- б) максимально використовується принцип наочності;

в) організовується різноманітна діяльність учнів, види якої систематично чергуються.

Отже, методика вивчення етнокультурної історії України як засобу формування компетенції учнів в національній сфері носить універсальний характер, володіє значним поліваріантним потенціалом. З практичного погляду реалізація її основних методичних ідей, принципів побудови і розв'язання поставлених завдань доступна як початкуючому вчителю історії, так і вчителю – не фахівцю. Ця система може з успіхом застосовуватися як в профільних класах так і в звичайних класах загальноосвітніх шкіл. Досвід використання даної методики вивчення етнокультурної історії України свідчить про те, що за основними методико-педагогічними критеріями її ефективність, порівняно з класичними формами вивчення у школі історії значно вища традиційної.

Література

- 1.Баханов К.О.Сучасна шкільна історична освіта: іноваційні аспекти:монографія [Текст]/К.О.Баханов.-Донецьк:Тов.Юго-Восток,Лтд.-2005. - 384с.
- 2.Гаврилюк Ж.М.Реалізація культурологічного змісту в шкільному підручнику історії Проблеми сучасного підручника/ Ж.М.Гаврилюк//Збірник наукових праць Інституту педагогіки НАПН України.-№1(10),2010.-С.501
- 3.Каган М.С. Философская теория ценности [Текст]/М.С.Каган.- Спб.,1997.-205с..
- 4.Маркарян Э.С.Теория культуры и современная наука:логико-методологический анализ [Текст.]/Э.С.Маркарян.-М.:Мысль,1983.-196с.
- 5.Стрельбицька С.М.Особливості формування етнокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах глобалізації[Текст]/С.М.Стрельбицька//Освіта і наука.-№3,2014.-с.161-164.
- 6.Пометун О.І.Компетентнісний підхід в освіті й оцінювання навчальних досягнень учнів з історії[Текст]/О.І.Пометун //Історія та правознавство.-2004.- №23.-С.2-13.